

**Cech mlynářů Horšovský Týn
1717–1860 (1867)**

Inventář

EL NAD č.: 715
AP č.: 406

Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2014

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6
Inventární seznam	7

I. Vývoj původce archivního fondu

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stáli cechovní starší, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Mlynáři patřili k nejdůležitějším řemeslníkům působícím v potravinářském odvětví, jejichž činnost spočívala v mechanickém zpracování obilí a jiných plodin. Obilná a jiná zrna se mlela na krupky, krupici, mouku či drtila na menší části.¹

V Horšovském Týně jsou mlynáři doloženi v raném novověku.² Podle letopočtu uvedeného na pečeti mlynářského cechu lze usuzovat na existenci mlynářského cechu nejpozději v roce 1655. Berní rula však uvádí mlynářské řemeslo u jediného obyvatele.³ Zcela jiné počty najdeme v tereziánském katastru, který eviduje v okolí Horšovského Týna jedenáct vrchnostenských a patnáct poddanských mlýnů a další čtyři mlýny s pilami.⁴ Tomu odpovídají i zápisy v dochované cechovní knize počtů, do níž byli pravidelně zapisováni mistři vkládající povinné poplatky do cechovní pokladnice. Někteří z členů cechovního sdružení však odmítali odvádět příspěvky, jakmile se dozvěděli o chystaném rušení cechů, proto přestávali navštěvovat kvartální schůze a v cechovních účtech jim začal narůstat dluh. Nařízením vrchního úřadu z roku 1845 však museli dlužné částky zpětně doplatit.⁵

Cechovní pokladnici spravovali cechmistrů volení na cechovních shromážděních a potvrzovaní městskou radou, které skládali přísahu.⁶ Zajímavé je, že od ostatních cechmistrů se mlynářští liší tím, že záznam jejich přísahy, ač nedatovaný, se dochoval v češtině.⁷ Cech měl svoji samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Volbu cechmistrů dále stvrzovala také správa panství.⁸ Volení představitelů cechu svolávali cechovní shromáždění zpravidla 3–4krát ročně. Povinností členů cechu bylo tyto schůze navštěvovat, platit pravidelné příspěvky a vůbec se řídit cechovními statuty.

¹ HRDLIČKA, Jakub - JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999, s. 57.

² Na základě Liber memorabilium civitatis Tyn–Horssoviensis 1539–1768 (uložené ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v archivním fondu Archiv města Horšovský Týn, i. č. 45, K 10) byla analyzována celá škála řemesel, viz FRIDRICH, Jan. *Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské : poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské*. *Minulostí západočeského kraje XIII*, Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1976, s. 121.

³ ZAHRADNÍKOVÁ, Magda – ČADKOVÁ, Iva. *Berní rula 24 : kraj Plzeňský, díl I*, Praha : Státní ústřední archiv v Praze, 2002, s. 632–635.

⁴ CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*, Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 15–17.

⁵ Státní okresní archiv Domažlice (dále jen SOKA Domažlice), Archiv města Horšovský Týn (dále jen AM H. Týn), cechovní záležitosti, sign. 10/13 1, i. č. 480, č. kart. 26.

⁶ K volbám cechovních starších viz AM H. Týn, volby cechovních starších v letech 1806, 1810, 1813, sign. 10/1/1, i. č. 480, č. kart. 26, přísahy cechovních starších v letech 1787, 1791–1794, sign. 10/1, i. č. 480, č. kart. 26.

⁷ SOKA Domažlice, AM H. Týn, cechovní záležitosti, sign. 10/5 4, i. č. 480, č. kart. 26.

⁸ SOKA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

Mlynářský cech tradičně patřival ve městech k těm nejbohatším. Výjimkou nebyl ani cech v Horšovském Týně, jenž např. v roce 1852 vykazoval zdaleka nejvyšší hotovost ze všech zde působících cechovních sdružení. V témže roce evidoval 20 činných mistrů, hlášení o stavu cechů před jejich zrušením zaznamenalo o jednoho méně, tedy 19 mistrů, z toho 4 provozovali mlýn ve městě, další pak na Svaté Anně, na Bílém mlýně, v Srbech, v Kamenici, Mezholezích, Semošicích, Polžicích, Svinné, Valdorfu, Kocourově a v Ohučově.⁹

Všechny cechy měly ukončit svoji činnost k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., živnostenský řád z 20. prosince 1859. Členové cechů se obvykle přeskupili do tzv. odborných společenstev.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Archiválie mlynářského cechu převzal archiv patrně s dokumenty dalších horšovskotýnských cechů společně s materiálem dnes náležejícím do archivního fondu Archiv města Horšovský Týn v roce 1954 při jedné z prvních přejímek archiválií do nově vzniklého okresního archivu. V souladu s dohodou mezi ministerstvem školství a kultury a ministerstvem vnitra byl z muzeí do archivů delimitován archivní materiál vzešlý z cechovní činnosti. Proto archiválie mlynářského cechu na sobě nesou rovněž razítko muzea v Horšovském Týně, které bylo zřízeno v roce 1949 a jehož součástí se stal také městský archiv a dokumenty původců se vztahem k městu.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu nic určitého nevíme, můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů přebírala jejich doklady obvykle živnostenská společenstva a teprve snad jejich zánikem bylo vše spojeno s dokumenty městského úřadu.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu lze předpokládat ztráty dokumentů mlynářského cechu před jejich uložením v archivu. Nezachovalo se ani pečetidlo, jehož podobu však můžeme částečně rekonstruovat podle dobře dochovaných otisků.¹⁰ Pečetidlo cechu mělo okrouhlou pečetní plochu o průměru 4 cm. V pečetním poli se uprostřed nacházelo palečné kolo, nad ním kypřice, po stranách kružidlo a sekyra, nad kypřicí letopočet 1655, pečetní pole bylo lemováno vavřínovým věncem. Opis oddělen od pečetního pole dvěma linkami a mezi nimi provazcem: SIGIL DER LOBLICHEN ZVNFT DER MILER IN DER STATT TEINITZ□.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech mlynářů Horšovský Týn prošel jistým zpracováním v době, kdy byl uložený v horšovskotýnském muzeu, jak o tom svědčí umělé signatury poznačené zejména na osobních dokladech členů cechu. Ty seřadil předchozí zpracovatel chronologicky a všechny označil (A-II-a-1). Avšak při současné inventarizaci byly uspořádány abecedně, aby u sebe zůstaly dokumenty jednoho člena cechu. Osobní doklady členů cechu tvoří výuční listy, dekrety mistrovského práva, vysvědčení a atesty.

Výuční listy obdrželi učni, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítěštěním cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní

⁹ SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, sign. II/27, i. č. 642, č. kart. 198.

¹⁰ Téměř neporušené pečete se dochovaly např. na osobních dokladech Johanna Haidla nebo Franze Špirka.

starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenou neboli vandr. Mezi personáliemi lze dohledat i vysvědčení z triviální nebo hlavní školy, neboť podle nařízení z 19. prosince 1779 neměl být do učení přijat chlapec bez osvědčení o nabytém školním vzdělání. Na řemeslo se také nemohl dát ten, kdo nedisponoval atestem o tom, že ve škole prošel výukou náboženství.

Na osobních dokladech (atestech, výučních listech) se nachází množství otisků pečeti mlynářských cechů z okolí, např. černošínského, dobránského, kladrubského, tepelského, kdyňského, hostouňského, pivoňského aj.

Úřední knihy sestávají z knihy zápisů ze schůzí cechu (užívá se často též názvu kniha protokolů) a z knihy příjmů a výdajů cechu (kniha počtů). Ze schůzí cechu pořizoval cechovní písař podle 54. článku generálních cechovních artikulí z roku 1739 zápisy do knih protokolů o všem, co se projednávalo a rozhodovalo, aby v případě nutnosti mohl být z cechovního protokolu pořízen opis pro příslušníka cechu nebo pro vrchnost. Jinak nebýval obsah cechovních protokolů neboli register pevně stanovený. Naopak kniha příjmů a výdajů cechu měla od 18. století rozdělené stránky na příslušné sloupce podle předepsaného formuláře.

Jazykem archiválií je němčina. Knihy byly dezinfikovány, ostatní archiválie jsou v dobrém fyzickém stavu a nevyžadují konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

V archivním fondu Cech mlynářů Horšovský Týn se dochovaly především prameny pro poznání činnosti cechu před polovinou 19. století, tj. před zrušením cechovního systému. Starší část archivního fondu tvoří pouze osobní doklady členů cechu, z nichž lze rekonstruovat mlynářské rody a rovněž místa odkud přicházeli tovaryši do Horšovského Týna. Jména mistrů jsou zaznamenána v souvislosti s placením příspěvků do cechu také v knize příjmů a výdajů cechu, u jmen bývá často poznačena i lokalita, kde mlynářský mistr působil. Informace o přijímaných uřednících, o jejich vyučení, přijímání nových mistrů apod. lze čerpat z knihy zápisů ze schůzí cechu.

K získání souhrnného obrazu dějin cechu však bude nutné využít i dalších archiválií uložených např. v archivních fondech Archiv města Horšovský Týn (SOkA Domažlice) nebo Velkostatek Horšovský Týn (Státní oblastní archiv v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech mlynářů Horšovský Týn uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 16.zář 2014

Radka Kinkorová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv (dále SOKA) Domažlice, Archiv města Horšovský Týn (dále AM H. Týn), Liber memorabilium civitatis Tyn – Horssoviensis (1539) 1555–1768, i. č. 45, K 10.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, listina z 1. května 1622, jíž Maxmilián z Trauttmansdorffu dává městu nový městský řád, i. č. 29, L 29.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 480, č. kart. 26.

SOKA Domažlice, AM H. Týn, záležitosti cechů, i. č. 642, č. kart. 198.

Prameny vydané

ZAHRADNÍKOVÁ, Magda – ČADKOVÁ, Iva. *Berní rula 24 : kraj Plzeňský, díl I.*, Praha : Státní ústřední archiv v Praze, 2002.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*, Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HRDLIČKA, Jakub – JÁSEK, Jaroslav – HRUBÝ, Vladimír. *Pět století řemeslné symboliky ve sbírce pečetidel a razítek Archivu hlavního města Prahy : komentovaný katalog*. Praha : Heraldická společnost v Praze, 1999.

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

JÁSEK, Jaroslav. Oškrt versus kypřice – snad už naposledy. *Heraldická ročenka*, 1983, s. 88–105.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka
------------------	-------	---------------	--------------------

I. Knihy

1	Kniha zápisů ze schůzí cechu <i>Německy, 24,5 x 38 cm, vazba z papíru a lepenky</i>	1824–1860 (1867)	ukn1
2	Kniha příjmů a výdajů cechu <i>Německy, 23 x 35,5 cm, vazba z papíru a lepenky, hřbet a rohy kožené</i>	1821–1858	ukn2

II. Spisy

3	Nařízení a oběžníky (udílení mistrovského práva, účast na pohřbu člena trauttmansdorffského rodu, cechovní poplatky)	1823–1834	kar1
4	Osobní doklady členů cechu (abecedně)	1717–1856	kar1

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech mlynářů Horšovský Týn
Značka archivního fondu:	Cech mlyn. H. Týn
Časový rozsah:	1717–1860 (1867)
Počet evidenčních jednotek:	3 (2 úřední knihy, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	4
Rozsah v bm:	0,11
Stav ke dni:	16. 9. 2014
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	8
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 16. 9. 2014 čj. SOAP/010-0653/2014